

МІЖНАРОДНИЙ ДОСВІД АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРОТИДІЇ ДЕЗІНФОРМАЦІЇ

INTERNATIONAL EXPERIENCE IN ADMINISTRATIVE AND LEGAL SUPPORT FOR COUNTERING DISINFORMATION

Кравчук В.Л., викладач кафедри кримінального права та процесу
Західноукраїнський національний університет

У статті зазначено, що в сучасному світі дезінформація стала одним із найсерйозніших викликів для держав, міжнародних організацій та суспільства загалом. Швидкий розвиток інформаційних технологій, зокрема соціальних мереж і цифрових платформ, значно спростив поширення маніпулятивного контенту. Досліджено, що дезінформація використовується як інструмент інформаційної війни, політичного впливу, економічного тиску та соціальної дестабілізації. Це створює серйозні загрози для національної безпеки, політичної стабільності та демократичних процесів. Встановлено, що у відповідь на ці виклики різні країни світу розробляють власні підходи до адміністративно-правового забезпечення протидії дезінформації. Зокрема, європейські держави активно впроваджують нормативно-правові акти, спрямовані на регулювання діяльності цифрових платформ, боротьбу з фейковими новинами та підвищення рівня медіаграмотності населення. Разом з тим, попри значну увагу до проблеми дезінформації, ефективність адміністративно-правових заходів у різних країнах залишається неоднозначною. Серед основних труднощів виокремлено: баланс між боротьбою з маніпуляціями та захистом свободи слова, відсутність універсальних стандартів і механізмів ідентифікації дезінформації, а також необхідність міжнародної співпраці у цій сфері. Зроблено висновок про те, що найефективніший підхід до боротьби з дезінформацією включає поєднання адміністративно-правових заходів, саморегулювання медіаплатформ, підвищення рівня медіаграмотності населення та використання сучасних технологій, зокрема штучного інтелекту, для виявлення неправдивого контенту. Вивчення міжнародного досвіду надалі дозволить визначити оптимальні шляхи вдосконалення національних стратегій протидії дезінформації та підвищить ефективність адміністративно-правового регулювання цієї сфери.

Ключові слова: дезінформація, адміністративно-правове забезпечення, протидія, міжнародний досвід, держава.

The article notes that in today's world, disinformation has become one of the most serious challenges for states, international organisations and society as a whole. The rapid development of information technology, in particular social media and digital platforms, has greatly simplified the spread of manipulative content. It has been shown that disinformation is used as a tool of information warfare, political influence, economic pressure and social destabilisation. This poses serious threats to national security, political stability and democratic processes. It is established that in response to these challenges, different countries of the world are developing their own approaches to administrative and legal support for countering disinformation. In particular, European countries are actively implementing regulations aimed at regulating the activities of digital platforms, combating fake news and increasing the level of media literacy of the population. At the same time, despite the considerable attention paid to the problem of disinformation, the effectiveness of administrative and legal measures in different countries remains ambiguous. The main difficulties include the balance between combating manipulation and protecting freedom of speech, the lack of universal standards and mechanisms for identifying disinformation, and the need for international cooperation in this area. It is concluded that the most effective approach to combating disinformation includes a combination of administrative and legal measures, self-regulation of media platforms, raising the level of media literacy of the population, and the use of modern technologies, including artificial intelligence, to identify false content. Studying international experience will further help identify the best ways to improve national strategies for countering disinformation and increase the effectiveness of administrative and legal regulation in this area.

Key words: disinformation, administrative and legal support, counteraction, international experience, state.

Постановка проблеми. У сучасному глобалізованому світі, де технології інформаційних комунікацій розвиваються з неймовірною швидкістю, проблема дезінформації набуває загрозливого масштабу. Дезінформація – це свідоме поширення неправдивої, спотвореної або маніпулятивної інформації з метою вплинути на суспільну думку, прийняття рішень чи створення хаосу в інформаційному просторі. Вона може приймати різні форми, включаючи фейкові новини, маніпулятивні повідомлення в соціальних мережах, фальсифікацію фактів та інші методи, що сприяють дестабілізації суспільства.

Зростаюча потужність цифрових технологій і глобальна доступність інтернету сприяють швидкому розповсюдженню дезінформації. Так, соціальні медіа та інші онлайн-платформи стають основними каналами для її розповсюдження, а відсутність належного контролю або механізмів верифікації інформації лише погіршує ситуацію. У свою чергу, це підриває довіру до традиційних медіа, державних інститутів та системи правосуддя, а також загрожує національній безпеці, стабільності політичних режимів і міжнародним відносинам.

Проблема дезінформації є надзвичайно складною й багатогранною, оскільки вона стосується різних аспектів суспільного життя: політики, економіки, культури та навіть безпеки. Для держав важливо не лише реагувати на наслідки дезінформації, але й запобігати її поширенню. Одним із найважливіших напрямків боротьби з цим яви-

щем є адміністративно-правове забезпечення, яке дозволяє розробити чіткі механізми контролю та відповідальності за порушення у сфері інформаційної безпеки.

Однак існує багато труднощів при впровадженні ефективних правових норм, спрямованих на боротьбу з дезінформацією. Однією з основних проблем є баланс між забезпеченням свободи слова та необхідністю захисту від шкідливої дезінформації. Зокрема, регулювання цієї сфери потребує чітких правових визначень щодо того, що саме вважається дезінформацією, хто несе відповідальність за її поширення, а також, які санкції повинні застосовуватися до порушників.

Крім того, міжнародний характер інформаційних загроз вимагає інтегрованих підходів до вирішення цієї проблеми. Багато країн стикаються з транснаціональними кампаніями дезінформації, що проводяться через різні платформи, часто з використанням автоматизованих систем (ботів) або інших технологій. У такому контексті співпраця між країнами, міжнародними організаціями та платформами цифрових технологій є необхідною умовою для ефективної боротьби з дезінформацією.

Таким чином, проблема дезінформації є складною і багатогранною, що вимагає комплексного підходу для її вирішення. Адміністративно-правові заходи мають стати основою для формування ефективної системи протидії цьому явищу. Враховуючи досвід різних країн, що розробляють і застосовують відповідні законодавчі ініціативи,

важливо дослідити успішні практики та механізми, які можуть бути адаптовані в рамках національних правових систем для ефективної боротьби з дезінформацією.

Окремі питання адміністративно-правового забезпечення протидії дезінформації досліджували такі вчені, як: Ю. Бойко, О. Гринь, А. Зуйковська, А. Крупнова, В. Ліпкан, А. Мурашко, В. Мушенко, Н. Прямухіна, В. Рубан, С. Феденько, В. Шемяєв та інші.

Метою статті є аналіз міжнародного досвіду адміністративно-правового забезпечення протидії дезінформації, а також окреслення можливостей його застосування в Україні.

Європейський Союз, як одна з найбільших інтеграційних спільнот, активно працює над створенням і впровадженням ефективних механізмів захисту цифрових інфраструктур, боротьби з кіберзагрозами та забезпеченням безпеки даних своїх громадян і організацій. Оскільки кіберзагрози набирають глобальних масштабів, ЄС ставить на перший план необхідність розвитку єдиного підходу до інформаційної безпеки, що дозволяє не тільки захистити внутрішній ринок, але й підтримати стабільність у міжнародних відносинах.

Так, загалом в ЄС були створені певні правила щодо боротьби з дезінформацією, до виконання яких структурам, що працюють над інформацією, можна долучитися добровільно. Підписанти зобов'язалися вжити заходів у кількох ділянках, а саме: 1. Посилення співпраці з фактчекерами. Покращення співпраці з громадськими організаціями та конкретними особами, які працюють над розвінчуванням дезінформації та освітою громадян у цій сфері. 2. Забезпечення прозорості політичної реклами. Підписанти зобов'язані запровадити ефективні заходи прозорості, щоб користувачі легко розпізнавали політичну рекламу за допомогою більш помітного маркування, зобов'язання розкривати спонсора і витрати на рекламу. 3. Розширення прав та можливостей користувачів. Користувачі мають бути захищені від різних видів дезінформації завдяки вдосконаленим інструментам для розпізнавання, розуміння та позначки дезінформації, доступу до перевірених та авторитетних джерел, ініціатив щодо підвищення медіаграмотності. Зокрема, мають бути впроваджені безпечні методи проектування для обмеження поширення дезінформації та забезпечення більшої прозорості їх рекомендаційних систем, адаптуючи їх для обмеження поширення дезінформації. 4. Демонетизація поширення дезінформації. Полягає в позбавленні фінансового стимулу для усіх поширювачів дезінформації. Підписанти мають вжити заходів, для того щоб уникнути розміщення реклами поряд із дезінформацією, та поширення реклами, що містить дезінформацію. 5. Надання дослідникам кращого доступу до даних. Підтримка проєктів з досліджень дезінформації, надання кваліфікованим дослідникам повного доступу до потрібних їм відомостей [1, с. 157].

Разом з тим, незважаючи на те, що у державах-членах Європейського Союзу досить активізувалися процеси розроблення правових механізмів, спрямованих на протидію поширенню фейкових повідомлень та дезінформації, та значна кількість країн-учасниць вже вживає заходів щодо нормативно-правового врегулювання питань відповідальності за розповсюдження дезінформаційних матеріалів у медійному просторі, поширення фейкових новин через різноманітні канали комунікацій набирає обертів.

Як слушно зазначає Маляренко В. І. «сьогодні дезінформація поширюється в «індустріальних масштабах», і значний внесок в це робить Росія. Тактика дезінформації постійно урізноманітнюється. Невипадково держава-агресор на постійній основі здійснює через свої або лояльні до РФ інформаційні ресурси заходи з дискредитації діяльності органів державної влади, а також проведення антиукраїнських інформаційних акцій. За таких умов

висвітлення кращих практик зарубіжного досвіду у сфері боротьби з фейками та дезінформацією є актуальним та своєчасним в сучасних умовах» [2, с. 21–22].

До цього ж, варто зазначити, що рф систематично використовує інформаційні маніпуляції як елемент дестабілізації внутрішньополітичної ситуації в європейських державах, посилення розколу в суспільствах та підриву довіри до демократичних інституцій. Масштабна кампанія з поширення дезінформації, спрямована як на зовнішню аудиторію, так і на внутрішнє населення, є частиною ширшої стратегії інформаційного впливу. У зв'язку з цим посилення правових, інституційних і технологічних механізмів для виявлення, стримування та протидії фейковим матеріалам є необхідною умовою забезпечення інформаційної безпеки держав та збереження демократичних цінностей.

Балтійські країни, Литва, Латвія та Естонія, демонструють послідовну та системну практику протидії зовнішньому втручання у внутрішньополітичні процеси, зокрема у контексті дезінформаційних кампаній, які переважно надходять з боку Російської Федерації. На національному рівні ці держави впровадили ефективні стратегії інформаційної безпеки, створили спеціалізовані підрозділи у структурах безпеки, які моніторять інформаційний простір, виявляють фейки та оперативно реагують на спроби маніпуляції громадською думкою.

Так, у Литві діє громадська організація «Debunk.org», яка використовує штучний інтелект та аналіз контенту для виявлення та спростування дезінформації. В Естонії функціонує «Cyber Defense League» – добровільна організація, що об'єднує фахівців з інформаційних технологій для обміну інформацією про загрози та участі в міжнародних кібероборонних заходах.

Уряди цих держав значну увагу приділяють медіаграмотності населення, зокрема через освітні ініціативи та підтримку незалежних засобів масової інформації. Балтійські країни також активно співпрацюють із структурами ЄС та НАТО в обміні досвідом і координації заходів протидії інформаційним загрозам. Така модель забезпечує високий рівень стійкості до деструктивного зовнішнього впливу та може бути прикладом для інших європейських країн.

У жовтні 2023 року Литва, Латвія, Польща, Румунія та Україна підписали Спільну декларацію про співпрацю в боротьбі з дезінформацією та багатовимірною пропагандою. Декларація передбачає, що «сторони надаватимуть взаємну підтримку заходів у сфері діяльності з аналізу та стримування поширення багатовимірної дезінформації на національному, регіональному і міжнародному рівнях. Країни мають намір ініціювати заходи для спільного навчання громадян з виявлення, реагування та запобігання дезінформації, а також налагоджувати співпрацю між європейськими і національними платформами фактчекінгу» [3].

У листопаді 2018 року Національна асамблея Франції ухвалила закони для боротьби з інформаційними маніпуляціями, що наділили національний регулятор широкими повноваженнями щодо припинення поширення програм без рішення суду, якщо є підозра, що вони впливають на суспільство під дією іноземних держав. Положення цих законів також поширюються на російські пропагандистські телеканали, які ведуть мовлення на території Франції. Вища аудіовізуальна рада Франції (національний регулятор) на період виборчої кампанії наділена повноваженнями призупиняти або відкликати ліцензії мовників, які перебувають під іноземним впливом, якщо буде встановлено, що відповідні медіа поширюють недостовірну інформацію. У свою чергу, інтернет-платформи та соціальні мережі під час виборів зобов'язані оприлюднювати дані про рекламодавців, а також суми, сплачені за розміщення інформаційного контенту. Окремо передбачено

прискорену судову процедуру щодо припинення масового поширення неправдивих новин у період виборчого процесу.

Аналізуючи міжнародний досвід протидії дезінформації, неможливо оминати увагою нормативно-правову базу Сполучених Штатів Америки. США стали однією з перших країн, що розпочала правове регулювання інформації у соціальних мережах. Законодавчу основу до свободи слова та преси становить Перша поправка до Конституції США, яка гарантує громадянам право на вільне висловлення думок без надмірного втручання з боку держави. Водночас американське законодавство також містить положення, що встановлюють певні обмеження з метою забезпечення балансу між свободою вираження та захистом суспільних інтересів.

Важливу функцію у регулюванні шкідливого контенту виконує законодавство, орієнтоване на забезпечення безпеки дітей в цифровому просторі (Communications Decency Act (CDA) та Children's Online Privacy Protection Act (COPPA)). Ці нормативно-правові акти дозволяють онлайн-платформам видаляти небезпечні матеріали, забезпечуючи при цьому конфіденційність особистої інформації неповнолітніх. До того ж, серед важливих законодавчих

ініціатив у США є Закон про прозорість інтернет-реклами (Honest Ads Act), норми якого зобов'язують «соціальні медіа компанії розкривати інформацію про рекламодавців політичної реклами» [4, с. 177].

Вагому роль у правовому регулюванні діяльності соціальних мереж відіграє розділ 230 Закону про гідність комунікацій (Section 230 of the Communications Decency Act) [5], що звільняє платформи від юридичної відповідальності за контент, опублікований користувачами. Цей розділ надає соціальним мережам право модерації контенту, однак через можливий вплив на свободу вираження поглядів і питання відповідальності цифрових платформ він продовжує бути предметом активних дискусій.

Висновки. Досвід різних країн свідчить, що найефективніший підхід до боротьби з дезінформацією включає поєднання адміністративно-правових заходів, саморегулювання медіаплатформ, підвищення рівня медіаграмотності населення та використання сучасних технологій, зокрема штучного інтелекту, для виявлення неправдивого контенту. Вивчення міжнародного досвіду дозволяє визначити оптимальні шляхи вдосконалення національних стратегій протидії дезінформації та підвищення ефективності адміністративно-правового регулювання цієї сфери.

ЛІТЕРАТУРА

1. Смотрич Д., Іванов Н. Правові аспекти боротьби з дезінформацією в Європейському Союзі: уроки для України. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка»*. Серія: «Юридичні науки». 2023. № 4 (40). С. 155–161.
2. Малярченко В. І. Кращі практики зарубіжного досвіду боротьби з фейками та дезінформацією. *Інформація і право*. 2021. № 3 (38). С. 21–27.
3. Медіарегулятори Латвії, Литви, Польщі, Румунії та України підписали Декларацію про співпрацю і взаємну підтримку в боротьбі з дезінформацією. URL: <https://poland.mfa.gov.ua/news/mediaregulyatori-latviyi-litvi-polshchi-rumuniyi-ta-ukrayini-pidpisali-deklaraciyu-pro-spivpracyu-i-vzayemnu-pidtrimku-v-borotbi-z-dezinformaciyeu>.
4. Ткаченко О. С. та ін. Правові засади поширення інформаційних впливів в соціальних мережах. *Кібербезпека: освіта, наука, техніка*. 2024. № 2 (26). С. 170–188.
5. Department of justice's review of section 230 of the communications decency act of 1996. (б. д.). Department of Justice | Homepage | United States Department of Justice. URL: <https://www.justice.gov/archives/ag/departments-justice-s-review-section-230-communications-decency-act-1996>.